

УДК 338.48:339.924

ШИМАНСЬКА В. В.
м. Житомир

ФОРМУВАННЯ АРХІТЕКТУРИ НАЦІОНАЛЬНОГО ТУРИСТИЧНОГО КОМПЛЕКСУ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЙНОГО ВИБОРУ ДЕРЖАВИ

Анотація: В статті розглянуто наукові підходи до визначення сутності туристичного комплексу, виявлено, на основі аналізу регламентних джерел, структурні елементи туристичного комплексу України та визначено місце та роль туристичного комплексу у системі національного господарства.

Ключові слова: туристичний комплекс, національне господарство, система NUTS.

Аннотация: В статье рассмотрены научные подходы к определению сущности туристического комплекса, обнаружено, на основе анализа регламентных источников, структурные элементы туристического комплекса Украины и определено место и роль туристического комплекса в системе национального хозяйства.

Ключевые слова: туристический комплекс, национальное хозяйство, система NUTS.

Abstract: This article reviews the scientific approaches to determining the nature of the tourist complex, detected by analyzing routine sources, structural elements of the tourism industry of Ukraine and the place and role of the tourist complex system of national economy.

Key words: tourism complex, the national economy, the system of NUTS.

Постановка проблеми. Як відомо, у низці нормативно-правових та законодавчих документів, наша держава визначає туризм одним із пріоритетних напрямів розвитку національної культури та економіки, а також створює необхідні сприятливі умови для організації та провадження туристичної діяльності на території країни. Розвиток туристичного ринку сприяє соціально-економічному зростанню національної економіки, що прослідковується у збільшенні частки надходжень від підприємств, що надають туристичні послуги та опосередковано здійснюють обслуговування туристів (туристичного комплексу) до ВВП країни, а також у збільшенні робочих місць та

зростанні зайнятості населення. За даними Державної служби туризму і курортів частка прямих надходжень від туристичної сфери ВВП України на кінець 2012 року склав 2 % (рис. 1). Саме тому ідентифікація сутності туристичного комплексу, а також визначення місця та ролі ТК в системі національної економіки України є надзвичайно важливим завданням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями розвитку туристичної сфери та її окремих сегментів присвячені наукові доробки А. А. Мазаракі, М. Г. Бойко, В. Ф. Данильчука, В. А. Квартальнова, В. Ф. Кифяка, Н. Й. Коніщевої, В. І. Куценко, О. О. Лю-

біцевої, М. П. Мальської, С. В. Мельниченко, І. В. Саух, Т. Г. Сокол, Т. І. Ткаченко, В. К. Федорченка, І. М. Школи та ін.

Метою статті є розгляд наукових підходів до визначення сутності туристичного комплексу, виявлення на основі аналізу регламентних джерел структурних елементів туристичного комплексу України та визначення місця та ролі туристичного комплексу у системі національного господарства.

Виклад основного матеріалу. Перш за все необхідно зазначити що наразі не існує єдиного підходу серед науковців щодо визначення туристичного комплексу та його структури. Це є наслідком того, по-перше, що дефініція туристичного комплексу не задекларована у жодному законодавчому та нормативно-правовому акті України. По-друге, дослідники, при здійсненні аналізу даної категорії опираються у

переважній більшості на специфіку сфери дослідження (економіка, географія, соціологія та ін.) У таблиці 1. відображено основні тлумачення даної дефініції.

Отже, здійснивши аналіз попередніх наукових досліджень, сформульовано власне визначення сутності та змісту туристичного комплексу, що розглядається нами, наразі, в якості ресурсно-функціональної підсистеми, що функціонує в межах загальної системи національного господарства та забезпечує поліфункціональну взаємодію між підприємствами сфери послуг, транспорту, пошти і зв'язку, торгівлі, готельного та ресторанного господарства, побутового обслуговування, реклами й інформаційних агентств, діяльність якої спрямована на задоволення потреб туристів у оздоровленні, відпочинку та наданні відповідної якості суспільно необхідних та регенеруючих послуг.

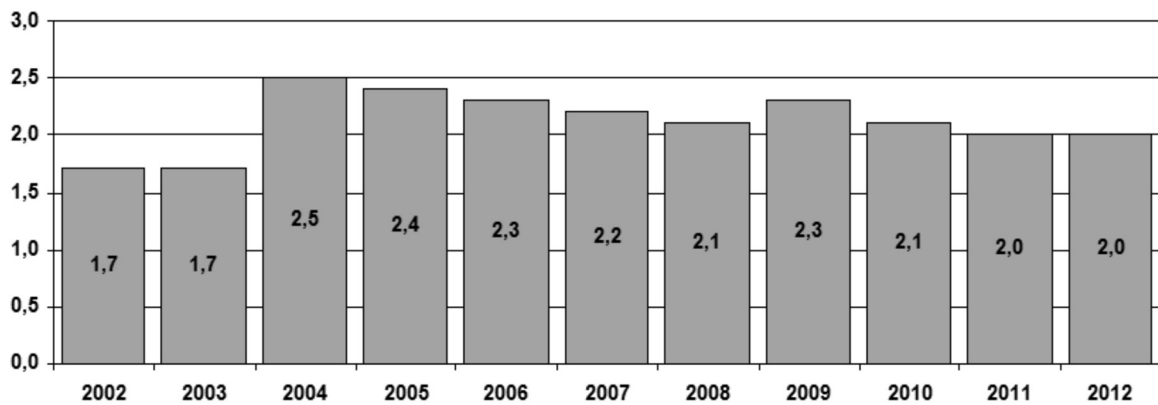

Рис. 1. Частка прямих надходжень від туристичної сфери до ВВП України (репрезентовано за свідченнями, приведеніми у [1])

Таблиця 1.

Визначення сутності та змісту поняття "туристичний комплекс"

Сутність та логіка визначення категоріального поняття	Посилання на джерело
Замкнена мережа споруд, що призначені для обслуговування туристів і мають відповідні бази для ночівлі (готелі, motelі тощо), харчування (ресторани, кафе, бари тощо) та для додаткових послуг (у т.ч. споруди, які забезпечують туристам можливість користуватися природними благами (обладнані пляжі, оглядові майданчики тощо)), а також спортивні і розважальні об'єкти (стадіони, спортивні майданчики, басейни, кінотеатри та ін.).	[8]
Територіальне поєднання (в масштабі регіону, АР, держави) галузей сфери туристичного сервісу (турпосередницької, санаторно-курортної, туристично-відпочинкової, готельної, ресторанної, розваг), тісно взаємопов'язаних між собою системою міжгалузевих виробничо-технологічних зв'язків у процесі створення, просування на ринок, реалізації та споживання турпродукту (туру – комплексу (набору) сервісних послуг)	[7]
Соціально-економічна система, яка складається із взаємопов'язаних елементів: туристів, природних умов, об'єктів історико-культурної спадщини, туристичних підприємств, допоміжних установ, а також елементів інфраструктури й органів управління, об'єднаних спільною діяльністю з використання туристичного потенціалу території.	[11]
Територіальна сукупність економічно взаємопов'язаних туристичних підприємств, що спеціалізуються на обслуговуванні туристів, яка дозволяє задовольнити їх потреби, використовуючи існуючі природні та історико-культурні комплекси території та її економічні умови	[9]
Сукупність взаємопов'язаних туристичних підприємств, що функціонують в межах певної території	[3]
Ресурсно-функціональна підсистема, що функціонує в межах системи національного господарства та забезпечує поліфункціональну взаємодію між підприємствами сфери послуг, транспорту, пошти і зв'язку, торгівлі, готельного та ресторанного господарства, побутового обслуговування, реклами й інформаційних агентств, діяльність якої спрямована на задоволення потреб туристів у оздоровленні, відпочинку та наданні відповідної якості суспільно необхідних та регенеруючих послуг **	авторське трактування даного поняття

Зазначимо, що у контексті дослідження проблеми подолання наслідків економічної кризи в Україні та виходу на траєкторію стабільного економічного зростання центральне місце посідає питання створення оптимальної структури основних компонентів (комплексів) національної економіки країни. Поряд із цим, відмітимо, що у сучасних дослідженнях термін “комплекс” стосовно туризму найчастіше зустрічається в контексті аналізу інфраструктурних об’єктів: готелів, спеціалізованих організацій відпочинку і туризму, транспорту. Використання подібної термінології (“туристичний комплекс”, “готельний комплекс”, “санаторно-курортний комплекс” та ін.) передбачає не ізо-

льоване дослідження проблем в окремих одиницях, а сукупне, системне вивчення економічної взаємодії елементів, які схильні до різних кількісних і якісних змін. Таким чином, за результатами проведеного дослідження нами пропонується визначити всі інфраструктурні складові як підкомплекси (елементи туристичного комплексу держави) і розглядати діяльність господарюючих суб’єктів індустрії туризму з позицій функціонування більш узагальненої системи – туристичного комплексу України. У цій відповідності зазначимо, по-перше, задля реалізації мети дослідження слід репрезентувати місце та роль туристичного комплексу в системі національного господарства (рис. 2);

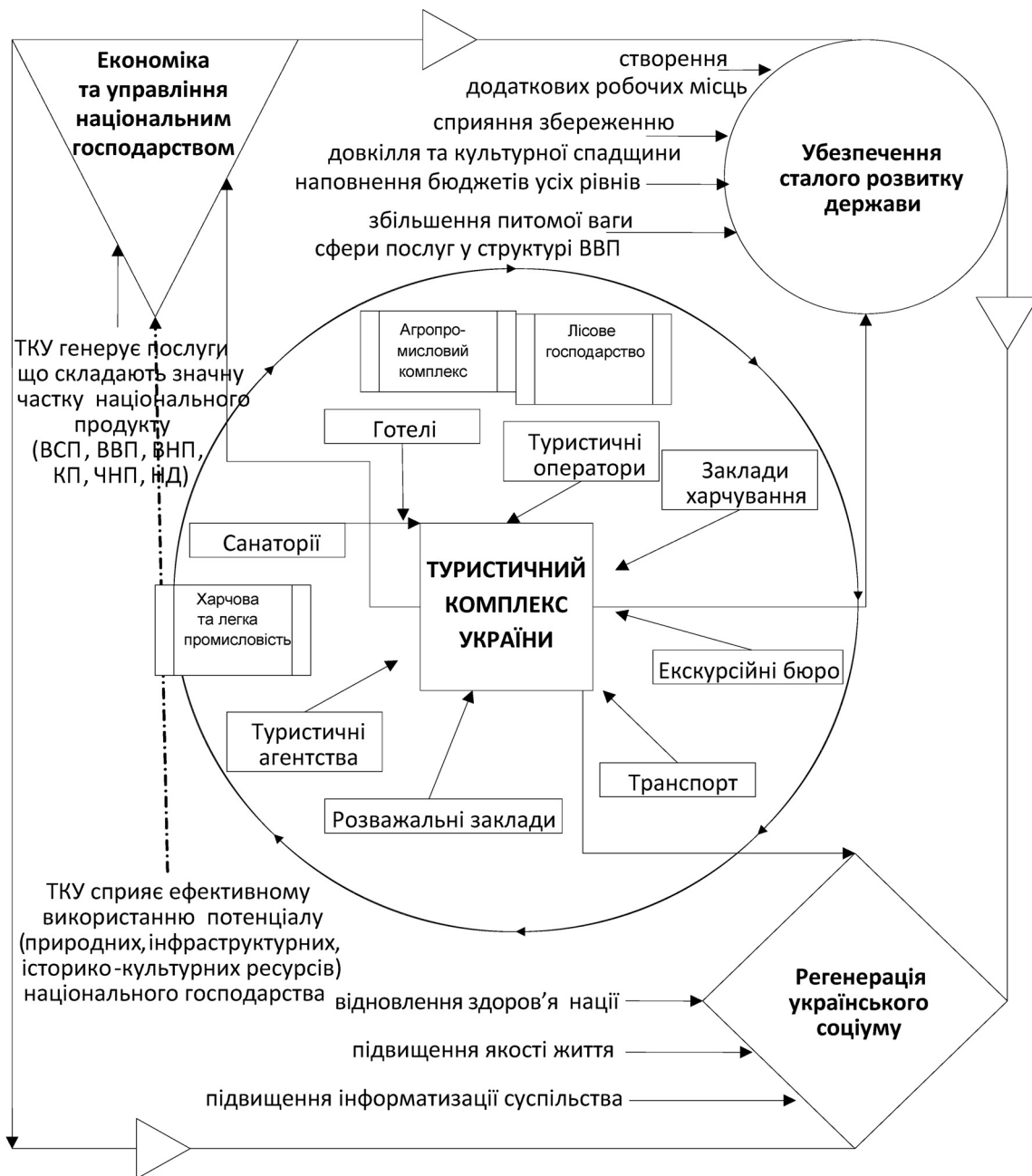

Рис. 2. Місце та роль туристичного комплексу України в системі економіки та управління національним господарством (авторська розробка)

по-друге, слід зважати і на те, що у національному класифікаторі видів економічної діяльності, який використовують статистичні органи, туристичний комплекс окремо не виділяється та не аналізується (табл. 2).

З огляду на зазначене, можна підсумувати про наступне: в ході аналізу, який викладено у регламентному джерелі [4], нами встановлено наступне: доцільність проведення роботи по інкорпорації до національного класифікатора України тих підприємств, що виконують специфічні функції виробництва (формування), організації реалізації та споживання туристичного продукту, тобто здійснюють діяльність з організації подорожей шляхом надання туристичних послуг до єдиного комплексу – туристичного. Таким чином, враховуючи вище приведені трактування та актуалізацію завдання щодо статистичної обробки інформації, а також та формування управлінського механізму, вважаємо за необхідне виділити туристичний комплекс України в якості окремої складової національної економіки, а його структурні елементи, про які мова піде надалі, як підсистеми у класифікаторі.

На нашу думку, функціонування туристичного комплексу України залежить від результативності функціонування трьох взаємопов'язаних елементів – тобто, здійснюватиметься у триєдиній системі координат: економіка та управління національним господарством – регенерація українського соціуму – забезпечення сталого розвитку держави, у цілому (рис 2.).

На рисунку репрезентовано оригінальну архітектуру національного туристичного комплексу у взаємозв'язку із існуючими наразі, в межах національної економічної системи сферами діяльності, суміжними виробництвами.

Як відомо, у законодавчому акті України [5, 6], затверджено необхідність узгодження національного законодавства та системи національних рахунків до положень ЄС. Саме тому наша держава, здійснює діяльність по імплементації законодавства до зазначених директив, основною з яких є Номенклатура територіальних одиниць, розроблена й затверджена для

статистичних цілей (NUTS). Приведений стандарт – є стереотипом територіального поділу країн задля узгодження статистичних баз даних. Стандарт, розроблений у ЄС інформаційно-методичних рекомендацій, методів статистичної оцінки (результатів діяльності галузей, виробництв і сфер діяльності) та стандартизованих способів обчислення макроекономічних показників, охоплює основні макроекономічні виміри функціонування економіки окремих NUTS-одиниць задля їх рівноцінного прирівняння. Останні можуть співпадати з адміністративно-територіальним поділом країн, однак, зазвичай, не відповідають усталеному регламенту.

За системою NUTS статистична база даних, за результатами функціонування різних сфер економічної діяльності в країнах ЄС, усієї сукупності галузей та виробництв, формується і репрезентується у статистичних збірниках за кількістю населення в економічних районах із наступним розмежуванням: макро-регіон: від 3,01 до 7,00 млн. населення; регіон: 0,80 до 3,00 млн. населення; субрегіон: 0,15 до 0,80 млн. населення; локальні адміністративні I-го класу (території) одиниці регіональної статистики ЄС – LAU; локальні адміністративні одиниці II-го класу ідентифікації регіональної статистики ЄС – LAU. Виходячи з приведеного, у статистичних базах, попередньо, надається інформація за галузями і виробництвами, що функціонують в межах цих територіальних одиниць, а потім, узагальнюється економіко-статистична інформація за різними видами комплексів: а) оборонним; б) енергетичним; в) промисловим; г) агропромисловим; д) туристичним (окремо, за певними розділами статистики в межах статистичної системи NUTS, репрезентуються свідчення і про розвиток промислового туристичного комплексу, розвиток якого, наразі, в країнах ЄС забезпечує суттєві надходження до бюджетів країн та став бюджетоутворюючою сферою діяльності, зокрема, для Італії, Німеччини тощо); ж) транспортні комплекси (а, у їхніх межах, виокремлюються, і логістичні комплекси) тощо. При цьому, враховуючи і визнаючи положення Генеральної системи переваг, у статистич-

Таблиця 2.

Розподіл підприємств, що надають послуги туристам за видами економічної діяльності

№ за п	Підприємства, що надають послуги туристам	Види економічної діяльності
1.	Санаторно-курортні заклади	Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги
2.	Лікарняні заклади	Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги
3.	Готельні підприємства	Тимчасове розміщування й організація харчування
4.	Заклади харчування туристів	Тимчасове розміщування й організація харчування
5.	Туристичні перевізники	Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність
6.	Діяльність туристичних агентств, туристичних операторів, надання інших послуг бронювання та пов'язана з цим діяльність	Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування
7.	Музеї, парки культури та відпочинку, ботанічні сади, зоопарки, театри, кінотеатри	Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок
8.	Банківська діяльність, страхування	Фінансова та страхова діяльність
9.	Охорона громадського порядку (безпека туристів), митниці	Державне управління й оборона, обов'язкове соціальне страхування

них базах можуть декілька раз приводитися виміри і фінансово-економічні показники окремої галузі чи виробництва – не лише у сукупності з суміжними сферами – як результат функціонування окремої природи комплексу, а й входить до економіко-статичних характеристик декількох, відмінних за напрямками і метою діяльності агломерацій / міжгалузевих і внутрішньо – територіальних комплексів. Однак, відмінною ознакою європейських статистичних збірників є ще й те, що просторові масштаби будь-якої природи комплексів необмежено економічним простором однієї країни. Оскільки, більшість підприємств, галузей і виробництв розміщується і на територіях суміжних / не суміжних, із певною країною, держав.

Українськими вченими вже здійснено ряд досліджень у сфері розміщення продуктивних сил України в контексті імплементації європейських підходів до здійснення статичних оцінок в державній статистичній системі, а також ідентифікації темпів розвитку і результатів діяльності різних за природою комплексів за урахування фінансово-господарської діяльності суміжних галузей і виробництв. Наприклад, визнано об’єктивними пропозиції щодо створення на теренах держави й засвідчено доцільність запровадження у практику: а) трьох класів каскадів задля статистичної оцінки макроекономічних вимірів промисловості в регіонах – одно спрямованих, бінарної спрямованості та масштабної інваріантної спрямованості [10]; б) кластерних округів [2] тощо.

Тому, базуючись на рекомендаціях і положеннях статистичної системи NUTS, пропонуємо формуван-

ня національного ТКУ та, відповідно, економіко-статистичний аналіз результатів його функціонування здійснювати за сукупністю провадження виробничо-господарської, технологічної, операційної та зовнішньоекономічної діяльності галузей (рис. 3): а) матеріального виробництва; б) що беруть участь у створенні туристичного продукту; в) додаткових \ супутніх, що забезпечують створення туристичного продукту та надійність провадження самої туристичної діяльності. З огляду на приведене, до архітектури національного ТКУ нами інкорпоровано сім окремих видів економічної діяльності.

Висновки. Отже, здійснивши аналіз наукових досліджень нами визначено поняття туристичного комплексу, яке зводиться до ресурсно-функціональної підсистеми, що функціонує в межах системи національного господарства та забезпечує поліфункціональну взаємодію між підприємствами, що обслуговують туристів, діяльність якої спрямована на задоволення їх потреб у оздоровленні, відпочинку та наданні відповідної якості суспільно необхідних та регенеруючих послуг. Здійснено деталізацію місця і ролі туристичного комплексу в системі економіки та управління національним господарством. Виявлено, що розвиток туристичного комплексу відбувається у триєдиній системі координат: економіка та управління національним господарством – регенерація українського соціуму та забезпечення сталого розвитку держави. Обґрунтовано на основі європейських директив та стандарту NUTS, а також положень Національного класифікатору України видів

Рис. 3. Візуалізація структури та взаємозв'язків між ключовими галузями та виробництвами, що формують туристичний комплекс України

економічної діяльності оригінальну архітектуру туристичного комплексу України та здійснено її візуалізацію.

ЛІТЕРАТУРА

1. WTTC Travel & Tourism Economic Impact 2013. Ukraine. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.wttc.org/site_media/uploads/downloads/ukraine2013.pdf
2. Алимов О. М. Системно-комплексна оцінка потенціалу сталого розвитку України (Р. 1) / О. М. Алимов, В. В. Микитенко / Перший етап модернізації економіки України: досвід та проблеми: Монографія. [Текст] / О. І. Амоша, В. І. Ляшенко, В. В. Микитенко та ін. – Інститут економіки промисловості НАН України, ТНЕУ МОНмолодьспорту України. – Донецьк: Економічна думка. 2013. – 897 с.
3. Довженко О. М. Податкове стимулювання інвестицій в туристичний комплекс України / О. М. Довженко // Формування ринкової економіки: наук. зб. КНЕУ. – 2007. – Вид. 7. – С. 25-28.
4. Національний класифікатор України. Класифікація видів економічної діяльності ДК 009:2010. Наказ Держспоживстандарту України 11.10.2010 N 457.
5. Програми розвитку промислового туризму в країнах ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.auc.org.ua/sites/default/files/kryvyi_rih_led.pdf
6. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 25.03.2013 р. №157-р "Про затвердження плану заходів щодо виконання у 2013 році Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу // Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/rada/show/157-2013-%D1%80/print>
7. Рутинський М. Й., Стецюк О. В. Туристичний комплекс Карпатського регіону України. – Чернівці: Книги-XXI, 2008. – 440 с.
8. Смолій В. А., Федорченко В. К., Цибух В. І. Енциклопедичний словник-довідник з туризму / Передмова В. М. Литвина. – К.: Видавничий Дім "Слово", 2006. – С. 315-317.
9. Судова-Хом'юк Н. М. Управління інвестиційними процесами в туристично-рекреаційному комплексі України / Н. М. Судова-Хом'юк // Регіональна економіка. – 2002. – №3. – С. 260-265.
10. Худолей В. Ю. Енергоефективність національного промислового виробництва: технології регіонального управління: Монографія [Текст] / В. Ю. Худолей. – К.: МНТУ, Вид-во ПП Вишемирський В., 2013 – 436 с.
11. Щепанський Е. Організаційний механізм інвестування туристично-рекреаційного комплексу регіону. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dums/2010_1/10sevrkr.pdf